

Het ideationele gebruik van *want* en *omdat*: een geval van vrije variatie ?

Liesbeth Degand*

Abstract

In this article, I will contrast two alternatives for expressing causation in Dutch: the conjunctions 'want' and 'omdat'. From a frequency study in a newspaper corpus it appeared that these connectives are most often used in the same functional context, namely an 'ideational' context. The question I want to tackle here is whether the connectives express exactly the same meaning when they are used in this context, in which case one could speak of a case of free variation in the grammar in which both realisations should always be mutually substitutable. However, if this is not the case, it should be possible to determine the selection rules of either connective. To reach this goal I will focus on one specific aspect that might account for a number of differences between the two connectives: perspectivisation. The theoretical positions will furthermore be quantified in a corpus study.

1 Inleiding

Op basis van een frekwentieonderzoek in een krantenartikelencorpus¹ heb ik vastgesteld dat zinnen met de causale voegwoorden *omdat* en *want* tot de meest frekwente causale constructies in het Nederlands horen. Op het eerste gezicht lijken de voegwoorden heel nauw

* Vorser aan het "Fonds National de la Recherche Scientifique" (F.N.R.S.). De inhoud van dit artikel is een gedeeltelijke herwerking van Degand (1996: hoofdstuk 4). Mijn oprechte dank aan Lut Baten voor het grondig herlezen van deze Nederlandse versie en aan een anonieme reviewer en de redactie van *Nederlandse Taalkunde* voor waardevol commentaar en suggesties bij eerdere versies van deze tekst.

Adres voor correspondentie: Unité de Psychologie Cognitive, Université catholique de Louvain, Place du Cardinal Mercier, 10, B-1348 Louvain-la-Neuve, België. E-mail: degand@exco.ucl.ac.be

verwant. Mits de syntactische context wordt aangepast, schijnen in tal van contexten de voegwoorden zonder betekenisverschil onderling omwisselbaar. Dit mag blijken uit de volgende corpusvoorbeelden (de a-zinnen geven de originele versies uit het corpus, in de b-zinnen werd het voegwoord vervangen):

1. a. Ondanks zijn rijkdommen aan hout en mineralen is Siberië economisch zwak ontwikkeld. De houtsector zal geherstructureerd moeten worden. Dat zal moeilijk zijn en veel geld kosten, **want** de technologie is ouderwets, de productiviteit laag en de produkten slecht. (NRC, 1993)

b. Ondanks zijn rijkdommen aan hout en mineralen is Siberië economisch zwak ontwikkeld. De houtsector zal geherstructureerd moeten worden. Dat zal moeilijk zijn en veel geld kosten, **omdat** de technologie ouderwets is, de productiviteit laag en de produkten slecht.
2. a. Toepassing van Milieu-effectrapportage (MER) is bij de verzwaring van rivierdijken tot nu toe achterwege gebleven **omdat** de Nederlandse regelgeving een uitzondering maakt voor dijkvakken korter dan vijf kilometer en smaller dan 250 meter. (NRC, 1993)

b. Toepassing van Milieu-effectrapportage (MER) is bij de verzwaring van rivierdijken tot nu toe achterwege gebleven **want** de Nederlandse regelgeving maakt een uitzondering voor dijkvakken korter dan vijf kilometer en smaller dan 250 meter.

Is *want* in deze voorbeelden nu verschillend van *omdat*? Conceptueel beschouwt men de twee voegwoorden als markeerders van achterwaartse causaliteit. M.a.w., het uitgangspunt

¹ Het corpus bestond uit het on-line 5 miljoen en 27 miljoen woorden corpus van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) samengesteld op basis van de jaargangen 1993 en 1994 van de NRC.

van de causale constructie is het gevolg ('consequence') van waaruit teruggekeken wordt op de oorzaak ('cause'). Vanuit een syntactisch standpunt verschillen de voegwoorden echter duidelijk: *Want* is een nevenschikkend voegwoord met beperkte syntactische mogelijkheden, terwijl *omdat* onderschikkend is en meer structurele variatie toelaat, zoals vooropplaatsing, bevraging, negatie, enz. (zie verder o.a. de Vries 1971 ; Degand 1996: 159-165 ; Van Belle 1989).

Verschillen ze dan ook functioneel? Vanuit een functioneel perspectief staan structurele verschillen voor semantisch onderliggende verschillen (zie Dik 1989:17; Halliday 1978:44). Is dat hier ook het geval? Zijn dit uitzonderlijke gevallen van vrije variatie of leidt de substitutie van het ene voegwoord door het andere toch tot een semantisch onderscheid dat om nauwere beschrijving vraagt ? Als voorstander van een functionele aanpak zal ik proberen aan te tonen dat het fenomeen van vrije variatie niet in zijn geheel uitgesloten mag worden, maar dat een dieper semantisch onderzoek dat uiteenlopende aspecten van de betekenis in rekening brengt hierover uitsluitsel dient te geven. M.a.w. men mag niet te snel tot een besluit van vrije variatie overgaan, betekenisverschillen dienen soms heel subtiel beschreven te worden. Naar mijn mening is dit het geval voor substitueerbaar *want* en *omdat*.

2 Functionaliteit van connectieven

In de literatuur wordt aangenomen dat connectieven de meest typische markeerders zijn van coherentierelaties. Coherentierelaties zorgen voor samenhang binnen een tekst. Een klassieke aanpak bestaat erin deze relaties in te delen in verschillende relatiedomeinen: semantisch vs pragmatisch (van Dijk 1979; Sanders 1992; Pander Maat & Sanders 1995), inhoudelijk vs epistemisch vs conversationeel (Sweetser 1990), extern vs intern (Halliday & Hasan 1985, Martin 1992), inhoudelijk vs presentatief (Mann & Thopson 1988), enz. Ik heb

elders geargumenteed (Degand 1996) dat een systemisch-functionele indeling in *ideationele*, *interpersonele*, en *textuele* categorieën eveneens gegrond is en tevens de meest algemene tendensen op dit gebied schijnt te dekken. Grosso modo kunnen de categorieën als volgt beschreven worden:

- Ideationele relaties leggen een verband tussen segmenten uit de discourse (minimaal clauses) die verwijzen naar gebeurtenissen en situaties zoals ze beschreven worden in de wereld van die discourse. Voorbeelden zijn : oorzaak, contrast, volgorde, enz. (zie voorbeeld (3)).
3. Als tegenzet tegen de Griekse boycot heeft het zuivelschap de import van feta-kaas verboden, maar er veranderde niets **omdat** alle feta-kaas in Den Helder wordt vervaardigd. (NRC, 1993)
- Interpersonele relaties leggen een verband tussen de illocutionele betekenis van één van de discourse elementen en de locutionele betekenis van de andere. Voorbeelden hiervan zijn: motivering, conclusie, argumentatie, verantwoording, enz. Hierbij kan men onderscheiden tussen (i) epistemische (kennis van een feit leidt tot conclusie van een geloof) en (ii) taalhandelingsgebonden relaties (een feit leidt tot het uiten van een taalhandeling) (zie resp. voorbeelden (4) en (5)).
4. Katja had wel aanleg, **want** de opname moest verschillende keren over en toen het eindelijk goed was, schaatste ze als de beste. (NRC, 1994)

5. Probeer niet in één klap kilo's kwijt te raken, **want** die zitten er in de meeste gevallen binnen een paar maanden weer aan. (NRC, 1994)

- Tekstuele relaties leggen een sequentiële, tekstorganiserende relatie tussen segmenten die ideationeel of interpersoneel slechts indirect of los met elkaar verbonden zijn.

Voorbeelden hiervan zijn : lijst, enumeratie, toevoeging, enz. en/of om het even welke interpersonele of ideationele relatie wanneer die gebruikt wordt als commentaar, digressie, excursus, enz. (zie voorbeeld (6))².

6. Vervoer per spoor is een verouderde technologie die voor de komende eeuw – **want** daar praat je toch over – voor negenennegentig procent zeker niet die functie zal vervullen die er nu aan gegeven wordt. (NRC, 1994)

Ook in onderzoek naar connectieven worden dergelijke indelingen gemaakt en er blijkt een parallel te bestaan tussen relatie- en connectief-indeling (Knott & Dale 1994; Pander Maat & Sanders 1995, 1997; Degand 1996; Pit, Pander Maat & Sanders 1997; Sanders 1997). De vraag die nu rijst, is hoe we dergelijke algemene omschrijvingen van relatiedomeinen en connectiefbetekenissen kunnen toepassen op een effectief corpus. M.a.w., hoe valt een indeling als hierboven gegeven te operationaliseren? Welke verschillende aspecten van de talige uitdrukking spelen hierbij een rol? In welke mate dragen de expliciete verbindingswoorden zelf bij tot de indeling in de ene of de andere categorie? En in welke mate oefent het relatiedomein restricties uit op de mogelijke connectieven? In het kader van dit onderzoek wil ik me op deze twee laatste vragen concentreren. Concreet betekent dit het

² Meestal drukken tekstuele relaties tegelijkertijd ook een ideationele of interpersonele betekenis uit.

beantwoorden van volgende vragen: Kennen de voegwoorden *omdat* en *want* restricties in het relatiedomein dat ze kunnen uitdrukken? Zijn er specifieke aspecten in het gebruik van de voegwoorden dat leidt tot classificatie in één of ander domein?

Een veelgebruikte methode om de betekenis van connectieven te onderzoeken is het gebruik van een parafrasetest. Hierbij wordt nagegaan in hoeverre de segmenten, na weglating van het connectief, verbonden kunnen worden door een bepaalde parafrase zonder de strekking van het connectief te veranderen (Pander Maat & Sanders 1995, 1997; Degand 1996; Pit, Pander Maat & Sanders 1997). Om het ideationele (volitioneel of niet-volitioneel)³ of interpersonele (epistemisch of taalhandelingsgebonden) karakter van de connectieven vast te leggen heb ik volgende parafrases gebruikt⁴:

- ideationeel, volitioneel: : *het verrichten van deze handeling is het gevolg van volgend feit...*
- ideationeel, niet-volitioneel: *deze situatie is het gevolg van volgend feit*
- interpersoneel, epistemisch: *dit is te concluderen op basis van volgende situatie...*
- interpersoneel, taalhandeling: *deze uiting wordt gemotiveerd door volgende situatie...*

Hoewel deze parafrasemethode aanwijzingen geeft over het type relatie dat wordt uitgedrukt door het connectief, is zij toch niet geheel bevredigend. Neem volgende voorbeelden:

³ Het onderscheid tussen volitionele en niet-volitionele causale relaties werd ingevoerd door Mann & Thompson (1988). Het heeft te maken met de rol van doelbewust (menselijk) handelen binnen het causale verloop.

⁴ Het tekstuele gebruik heb ik vastgelegd op basis van zuiver formele kenmerken zoals haakjes of gedachtestreepjes.

7. De rivier zal wel hoog staan **want/omdat** het heeft weer de hele nacht geregend⁵.
8. Het zal weer de hele nacht geregend hebben, **want/*omdat** de rivier staat erg hoog.

Op basis van bovenvermelde parafrases worden beide voorbeelden best als gevallen van epistemisch gebruik gecategoriseerd. De betekenis van de voegwoorden wordt immers het best weergegeven door de parafrase “*dit is te concluderen op basis van volgende situatie*”. Dit zou betekenen dat zowel *want* als *omdat* een epistemische relatie kunnen uitdrukken (zie voorbeeld (7)). Toch lijkt hier ook iets anders in het spel. In voorbeeld (8) is bijvoorbeeld alleen het gebruik van *want* gerechtvaardigd. Op basis van deze parafrase zouden we dus moeten stellen dat *omdat* soms wel en soms niet een epistemische relatie kan uitdrukken. Vanuit een functioneel opzicht is dit niet bevredigend.

Wat in deze voorbeelden wel een fundamentele rol schijnt te spelen, is de onderliggende causale gevolgtrekking. Zoals bekend kan deze op drie wijzen verlopen: deductief, inductief of abductief. Ik zal hier trachten aan te tonen dat deze causale redeneerprocessen ook een rol spelen in het dagelijkse taalgebruik, en met name dat ze de keuze van connectieven kunnen beïnvloeden.

Algemeen kan men stellen dat een redeneerproces over een causaal verband bestaat uit drie elementen: *regel* (algemene wetmatigheid), *omstandigheid* (specifiek geval) en *resultaat*, zoals in het volgende voorbeeld:

Regel: Altijd als het (veel) regent, staat de rivier hoog.

Omstandigheid: Het heeft veel geregend.

Resultaat: De rivier staat hoog.

⁵ Het gebruik van *omdat* vergt natuurlijk een bijzinswoordvolgorde.

Deductie is het redeneren van omstandigheid en regel naar het resultaat⁶, waarbij de regel stilzwijgend wordt aangenomen: *Het heeft veel geregend, dus de rivier staat hoog*. In een áchterwaartse deductieve causale relatie wordt een gevolg (resultaat) in het eerste segment (S1) in causaal verband gebracht met een oorzaak/reden (omstandigheid) in het tweede segment (S2). Dit causale verband kan expliciet uitgedrukt worden door de voegwoorden *want* en *omdat* (zie voorbeelden (9) en (10)).

9. De rivier staat hoog **want** het heeft de hele nacht geregend.

10. De rivier staat hoog **omdat** het de hele nacht geregend heeft.

Inductie is het redeneren van (meerdere) resultaten en omstandigheden naar een regel: *De rivier staat hoog (en het heeft veel geregend, en toen verleden week de rivier hoog stond had het ook veel geregend, etc. ...), dus als het veel regent, staat de rivier hoog*. In een áchterwaartse inductieve causale relatie wordt een algemene regel in S1 in verband gebracht met een resultaat in S2⁷.

Abductie, tenslotte, is het redeneren van resultaat en regel naar omstandigheid, waarbij de regel weer stilzwijgend wordt aangenomen: *De rivier staat hoog, dus heeft het veel geregend*. In een áchterwaartse abductieve causale relatie wordt een oorzaak/reden (omstandigheid) in S1 geïnfereerd op basis van een gevolg in S2 (resultaat). Deze inferentie kan alleen plaatsvinden als er inderdaad een reëel causaal verband kan bestaan tussen beide

⁶ Deze begrippen vallen hier samen met resp. de “premissa maior”, “premissa minor” en “conclusie” uit het klassieke syllogisme.

⁷ Deze redevorm wordt echter heel zelden expliciet uitgedrukt in natuurlijke teksten en bovendien lijkt ze beter toepasselijk op voorwaartse dan op áchterwaartse redeneringen. Daarom heb ik ze hier niet verder in beschouwing genomen.

segmenten (Mackie 1975; Lagerwerf & Oversteegen 1994). Als beide segmenten worden verwisseld, verkrijgt men opnieuw een zuiver deductieve relatie. In mijn opinie kan een dergelijke (achterwaartse) abductieve relatie uitsluitend uitgedrukt worden door *want* (zie voorbeelden (11) en (12)).

11. Het heeft veel geregend, **want** de rivier staat hoog.

12. *Het heeft veel geregend, **omdat** de rivier hoog staat.

De aard van de onderliggende redeneervorm schijnt dus een doorslaggevende rol te spelen in het gebruik van de voegwoorden *want* en *omdat*. Beide voegwoorden kunnen een deductief redeneerpatroon uitdrukken, terwijl een abductieve redenering uitsluitend met *want* gemarkeerd kan worden. Nu rijst de vraag in welke mate de inachtneming van de onderliggende redeneervorm bijdraagt tot de indeling van de causale relatie in de “klassieke” ideationele en interpersonele relatiedomeinen.

Aangezien een deductieve redenering nauw aansluit bij het reële oorzaak-gevolg verloop, uit ik de hypothese dat een deductief gebruik aanwijzing is voor een indeling in de ideationele categorie. In dit opzicht drukken de voegwoorden *want* en *omdat* in voorbeeld (7) dan ook een ideationele relatie uit. Dit blijkt des te meer wanneer de perspectiverende elementen is S1 (cf. verderop) worden weggelaten, zoals in voorbeelden (9) en (10).

Abductief gebruik daarentegen weerspiegelt een gevolgtrekking in het mentale domein van de spreker. We hebben hier bijgevolg te maken met interpersoneel, en meer bepaald epistemisch gebruik. De aan- of afwezigheid van perspectiverende elementen verandert hier niets aan de situatie (zie voorbeelden (11) en (12)).

Dit betekent echter niet dat er een totale overlap bestaat tussen het ideationele relatiedomein en deductieve redenering enerzijds, en het interpersonele relatiedomein en abductie anderzijds. Mijns inziens draagt de inachtneming van de onderliggende

redeneervorm veeleer bij tot een (gedeeltelijke) verfijning van de categorieën. Het lijkt geen twijfel dat de categorisatie van relaties én connectieven in verschillende domeinen het resultaat is van een complex samenspel van verschillende aspecten. Onderzoek naar deze kwestie is nog volop aan de gang.

Op basis van bovenvermelde parafrasetests en inachtneming van de deductieve of abductieve aard van de onderliggende gevolgtrekking heb ik vastgesteld dat in het krantencorpus 100% van de *omdat*-zinnen in een ideationele (deductieve) betekenis wordt gebruikt tegen 72% van de *want*-constructies. Van de overige 28% verschijnt er 19% in een interpersonele context (abductief-epistemisch en taalhandelingsgebonden) en 9% in een textuele. In deze laatste gevallen is het voegwoord *want* verplicht en kan het niet vervangen worden door *omdat*.

Gegeven dat er een verschil is tussen de voegwoorden wat de mogelijke relatiedomeinen betreft, rijst de vraag of er enig verschil is als ze beide ideationeel gebruikt worden (hetgeen dus frequent het geval is). Op het eerste gezicht lijken *want* en *omdat* in het merendeel van de gevallen een gelijkaardige communicatieve functie te vervullen. Als er geen verschil is, dan moeten de connectieven in bijna alle contexten onderling substitueerbaar zijn. En toch gedragen ze zich structureel op een verschillende wijze. De vraag blijft dan of dit een aanwijzing is voor een onderliggend semantisch verschil. Zo ja, dan moet het mogelijk zijn dit vast te leggen en te beschrijven. Met het oog op een dergelijk opzet zal ik me in dit artikel verder concentreren op het ideationele (deductieve) gebruik van de voegwoorden *want* en *omdat*, waarbij ik het interpersonele en textuele gebruik van *want* terzijde laat (zie hiervoor Degand 1996). Daarbij zal de vraag centraal staan of het een verschil uitmaakt of het ene dan wel het andere voegwoord gebruikt wordt. En zo ja, waaruit dit verschil bestaat.

3 Semantische selectierestricties op *omdat* en *want*

3.1 Perspectivering van *want* en *omdat*

Uit voorbeelden (7) en (9) hierboven blijkt de notie perspectivering een geschikte kandidaat om verschillen tussen *want* en *omdat* (in een deductieve) context op relevante wijze te beschrijven. De betekenis van voegwoorden is inderdaad al herhaaldelijk in dergelijke termen behandeld (Groupe λ -1 1975; Anscombe & Ducrot 1977; Ducrot 1983). Voor de beschrijving van *want* en *omdat* nemen de studies van Spooren & Jaspers (1990) en van Oversteegen (1995) dit aspect onder meer in acht. Uitgaande van de in deze studies vermelde observaties wil ik nu trachten ideationeel *want* en *omdat* te vergelijken met betrekking tot perspectivering. Mijn corpus bestond uit 87 ideationele *want*-voorkomens en 81 *omdat*-verbindingen in syntactisch niet gemanipuleerde *omdat*-constructies. Het was mijn doel volgende hypothesen te toetsen:

- *Want*-constructies presenteren een wisselend perspectief, *omdat* constructies niet.
- Indien perspectivering optreedt in het tweede segment, voert *omdat* een sprekerperspectief in, *want* een buitenstaanderperspectief.

De eerste hypothese houdt verband met Spooren & Jaspers' observatie dat het eerste segment in een *want*-constructie typisch de mening van de spreker (impliciet of expliciet sprekerperspectief, zie onder) weergeeft, terwijl het tweede segment een feit geeft (neutraal perspectief, zie onder). Voor *omdat* kwam in hun studie geen duidelijk patroon naar voren. Volgens Oversteegen's resultaten vertonen 100% van de *want*-constructies een patroon

waarin S1 impliciet of expliciet geperspectieerd is en S2 niet. Slechts 15% van de *omdat*-zinnen vertoont een gelijkaardig patroon. Naar mijn mening dienen deze observaties uitgewerkt en verfijnd te worden aan de hand van een explicieter begrip van perspectiefwisseling en perspectivering. Wat de tweede hypothese betreft, wil ik voornamelijk Oversteegens observaties nagaan en kwantificeren. De verklaring die zij geeft voor een aantal contrasterende *want*- en *omdat*-voorbeelden verwijst namelijk naar het contrast tussen spreker- en buitenstaanderperspectief.

De perspectiefanalyse die ik in deze studie hanteer is gebaseerd op het model dat in Spooren (1989: hoofdstuk 6) besproken wordt. Daarin wordt verwezen naar het feit dat de spreker niet noodzakelijk de bron van zijn/haar uiting is. Hij/zij kan (expliciet of impliciet) verwijzen naar andere bronnen die dan verantwoordelijk geacht worden voor de uiting. Deze vorm van perspectief is reeds besproken door Ducrot (1983) onder de naam « polyfonie » (een gelijkaardig fenomeen wordt bij Culioli (1978) « validatie » genoemd). Ducrot voert een onderscheid in tussen de spreker (« locuteur »), de fysieke bron van de uiting, en de uiter (« énonciateur »), die de eigenlijke verantwoordelijkheid van de uiting draagt. Het perspectief van de spreker en dat van de uiter kunnen natuurlijk samenvallen. Dit is doorgaans de normale gang van zaken waarbij de verantwoordelijkheid van de uiting toegekend wordt aan de spreker zelf, zoals in «Ik doe mijn werk graag.» of «Boris is echt grappig.». Wat de connectieven betreft is de theorie van polyfonie heel nuttig gebleken om zogenaamde 'monofone' en 'polyfone' connectieven te onderscheiden (zie bvb. Anscombre & Ducrot 1977; Ducrot 1983). In dit kader zouden we *omdat* als een monofoon voegwoord kunnen opvatten, omdat het (volgens de hypothese) tekstsegmenten binnen één perspectief verbindt terwijl *want* bijdragen met verschillende perspectieven verbindt en dus als polyfoon geldt.

Aan- of afwezigheid van perspectief werd vastgelegd op basis van zogenaamde perspectiefaanduidende elementen, d.i. elementen die het perspectief selecteren met

betrekking tot hetwelke de opeenvolgende informatie zal moeten worden geïnterpreteerd (vgl., Spooren 1989 :35). Voor de analyse heb ik rekening gehouden met zowel expliciete als impliciete perspectieven, waarbij de eerste een perspectiefaanduiders bevatten, terwijl de tweede (indirect) verwijzen naar het standpunt of de opinie van spreker of buitenstaander. De volgende elementen heb ik tot de (expliciete) perspectiefaanduiders gerekend:

- Elementen die te maken hebben met de verantwoordelijkheid voor de waarheid van de uiting; typisch : verbale werkwoorden, hypothetische predikaten (*schijnen, blijken, ...*), aanhalingstekens, expliciete verwijzingen (*volgens mij, aldus X, ...*), ...
- Elementen die te maken hebben met de logisch-semantische kenmerken van de uiting; typisch: negatie, epistemische modale bijwoorden (*misschien, waarschijnlijk, ...*), deontische modale werkwoorden (*behoren, moeten, ...*), ...

Indien geen perspectiefaanduiders aanwezig is, blijven er nog twee mogelijkheden over : (i) impliciet spreker- of buitenstaanderperspectief, (ii) neutraal perspectief. In het eerste geval wordt onrechtstreeks naar het standpunt of de mening van de spreker of een buitenstaander verwezen. Meninge drukken één of andere betwistbare positie uit waarvoor argumenten gegeven moeten worden. Zij kunnen typischerwijze ingebed worden in een uitdrukking zoals ‘*volgens mij*’, of ‘*ik vind dat*’ ; bvb. « Volgens mij zijn die oefeningen veel te moeilijk voor hen. ». Zulke uitingen bevatten vaak elementen die te maken hebben met de evaluatie van de uiting. Typisch zijn evaluerende predikaten bvb. *afschuwelijk*, beoordelingspredikaten, bvb. *onaanvaardbaar*, comparatieven enz.

In het geval van een neutraal perspectief wordt de validiteit van de uiting niet beperkt. De uiting komt voor als een feit en is neutraal t.o.v. argumentatie. Zulke feitelijke uitingen kunnen niet ingebed worden in evaluerende uitdrukkingen. Dit blijkt bvb. uit het vreemde

karakter van « Volgens mij is Parijs de hoofdstad van Frankrijk » (behalve als de spreker ironisch doet over de onwetendheid van de hoorder). Feiten kunnen voor de hoorder nieuwe informatie bevatten, maar die informatie wordt gepresenteerd als onbetwistbaar. Een feit mag eveneens verwijzen naar algemeen gekende informatie (algemene wereldkennis, algemene waarheden, enz.) in welk geval de informatie alweer verschijnt als buiten discussie staande.

Het valt op te merken dat het niet altijd makkelijk is een impliciet sprekerperspectief van een neutraal perspectief te onderscheiden, omdat we geconfronteerd worden met een probleem van attributie. In welke mate geeft de verslaggever een feitelijke weergave van een gebeuren of interpreteert hij/zij – met als gevolg een verslaggeving vanuit eigen perspectief. Aangezien ik gewerkt heb met een krantenartikelencorpus ben ik ervan uitgegaan dat de auteur (spreker) een veeleer neutraal standpunt heeft ingenomen in zijn/haar verslaggeving. Vanuit dit standpunt heb ik alle ambiguë gevallen gerekend tot de neutrale gevallen, d.i. feiten. Met deze methodologische keuze wordt voorkomen dat het aantal perspectief-gevallen overschat wordt, maar ze kan soms wel leiden tot een te “zuinige” manier van tellen. Met als geval een onderschatting van de perspectivering.

Een tweede bron van ambiguïteit vormen uitingen als: “Het is verboden te roken.” of “De regering heeft nog niet beslist of er vervroegde verkiezingen komen.” Beide zinnen bevatten modale elementen die zouden kunnen verwijzen naar een expliciet perspectief. Toch heb ik zulke gevallen als neutraal gekenmerkt omdat de validiteit ervan niet eenduidig kan worden ingeperkt. Dit kan alweer leiden tot een onderschatting van de perspectief-gevallen.

Voorbeelden die een aantal verschillende perspectieven illustreren worden hieronder gegeven, waarbij de perspectiefaanduidende elementen onderstreept zijn. Alle voorbeelden stammen uit het krantencorpus (NRC, 1994).

- **Expliciet perspectief**

- Buitenstaander

13. Een compromis volgde, **want** «als je geen geld meebrengt, kun je niet alle eisen stellen», aldus de Houtense wethouder Verbeek.

- **Impliciet perspectief (mening)**

- Spreker:

14. Verhalen zijn ook uiterst geschikt voor sociale onderhandeling, **want** je leert er de danser van de dans mee te onderscheiden.

- **Neutraal perspectief (feit)**

- Nieuwe informatie:

15. Een vaste boekenprijs binnen één taalgebied is tot nu toe door het Europese Hof verboden, **omdat** het strijdig is met het beginsel van vrije concurrentie.

3.1.1. Resultaten van de corpusanalyse

In een eerste stap ben ik nagegaan of een algemeen wisselingspatroon voor de twee connectieven herkenbaar is. De resultaten zijn verwerkt in Tabel A in de bijlage. Ze leiden tot de volgende conclusies. Globaal genomen lijken de segmenten in *omdat*-constructies sterk op elkaar (45 maal neutraal perspectief in S1 en 52 maal in S2 ; 24 maal buitenstaanderperspectief in S1 en 25 maal in S2 ; 13 maal sprekerperspectief in S1 en 5 maal in S2). Statistisch zijn deze verschillen niet significant ($\chi^2 = 4.081$; $0.05 < p < 0.13$). In *want*-verbindingen daarentegen verschillen de verbonden segmenten in belangrijke mate (23

maal neutraal perspectief in S1 en 60 maal in S2; 13 maal buitenstaandersperspectief in S1 en 19 maal in S2; 51 maal sprekerperspectief in S1 en 8 maal in S2 ($\chi^2 = 48.958$; $p < 0.00001$). Op het eerste zicht lijken deze resultaten de observaties van Spooren & Jaspers (evenals die van Oversteegen) te bevestigen.

Toch zegt dit volgens mij niet veel over de prototypische verbindingen met *want* of *omdat*. Eigenlijk geven deze resultaten slechts een algemene distributie van de voegwoorden t.o.v. een continue of discontinue perspectivering van de verbonden segmenten. Om hier een nauwkeuriger inzicht te krijgen zouden we moeten vergelijken hoe de perspectieven binnen een voegwoordelijke verbinding worden gecombineerd. Zo zouden we eveneens kunnen leren of de hypothese i.v.m. spreker- en buitenstaanderperspectief inderdaad gegrond is. Tabel B (in de bijlage) verschaft deze gedetailleerde gegevens en kan als Tabel 1 worden samengevat.

Tabel 1: Perspectivering in *want*- en *omdat*-verbindingen

	feit-feit	persp-persp	feit-persp	persp-feit	totaal
omdat	29	14	16	23	82
want	10	14	13	50	87

Wat het wisselingspatroon betreft krijgen we een veel fijner beeld van de situatie. Eerst en vooral schijnt de hypothese m.b.t. *want* gegrond te zijn. *Want* verbindt in het algemeen segmenten met een verschillend perspectief: 57.5% (50) komt voor in een perspectief-feit verbinding, 14.9% (13) in een feit-perspectief verbinding. 72.4% van de *want*-gevallen vertonen dus een discontinu perspectief. Voor *omdat* kan de hypothese daarentegen niet rechtstreeks hard gemaakt worden aangezien slechts 52.5% van de verbindingen geen perspectiefwisseling tonen (35.4% (29) in feit-feit verbindingen en 17.1% (14) in perspectief-perspectief verbindingen). Hoewel het verschil tussen beide voegwoorden significant is in

algemene termen, d.i. statistisch mag men ervan uitgaan dat *want* samenvalt met een perspectiefwisseling en *omdat* niet ($\chi^2 = 14.484$; $p < 0.0001$), blijven we niettemin zitten met 27.6% (24) *want*-verbindingen met continu perspectief en vooral met 47.5% (39) *omdat*-verbindingen met discontinu perspectief. Dit laatste resultaat is des te opvallender, omdat de gebruikte methodologie eerder tot onderschatting dan tot overschatting van de cijfers leidt (zie boven). Verder valt op te merken dat 42 (66.6%) van de discontinue *want*-verbindingen een mening van de spreker (in de meeste gevallen impliciet) in S1 met een feit in S2 verbinden. Met andere woorden, voorbeeld (16) kan als een prototypische *want*-verbinding opgevat worden. Dit stemt overeen met de vroegere resultaten van Spooren & Jaspers.

16. Door al die milieuwetten mag je het riet niet meer verbranden of in een sloot ‘afdrijven’. Dat is allemaal onzinnig, **want** riet is een natuurlijk produkt.

Het merendeel van de constructies dat een buitenstaanderperspectief in S1 verbindt met een feit in S2 (8 voorkomens) hoort eigenlijk tot ditzelfde mening-feit patroon (zie voorbeeld (17)).

17. De vraag is of de moslims die in Europa wonen ontevreden zouden moeten zijn over deze vorm van aandacht voor de islamitische wereld. Dat het vertekeningen zijn is op zich niet erg, zou Edward Said hebben gezegd, **want** alle verhalen zijn per definitie vertekeningen.

Van de 82 *omdat*-verbindingen zijn er slechts 11 (13.4%) die dit mening-feit patroon vertonen. Bovendien lijken dit gevallen waarin *omdat* ogenschijnlijk zonder

betekenisverschil kan vervangen worden door *want*. Een voorbeeld staat onder (18).

18. Een week eerder had de Gaulle één van zijn vermaarde persconferenties gegeven. Die waren altijd al tamelijk spectaculair maar ditmaal wel heel in het bijzonder **omdat** hij in één adem de Amerikanen en hun multilaterale kernmacht afwees en Engeland de toegang tot de EEG ontzegde.

Toch lijkt er een subtiel verschil te bestaan tussen deze mening-feit perspectieven in *want*- en *omdat*-verbindingen. In (16) is het alsof het *want*-segment een reden of rechtvaardiging geeft voor het iets onzinnig vinden van de spreker. Het segment klinkt als een antwoord op de vraag: «Waarom vind ik dit onzinnig?». In (18) lijkt het *omdat*-segment eerder één specifiek element van S1 in zijn scope te hebben, namelijk “heel in het bijzonder spectaculair”, en niet de opinie van de spreker op zich. Het is alsof S2 een antwoord vormt op de vraag «Waarom in het bijzonder spectaculair?» meer dan op «Waarom vind ik dit bijzonder spectaculair?». We kunnen hieruit opmaken dat één van de gevolgen van het gebruik van *omdat* is dat het de voorafgaande informatie ‘verfeitelijkt’. Ik ga ervan uit dat dit verfeitelijkende effect correlatief is met een neutraal perspectief. Dit samenvallen van *omdat* met feitelijke informatie blijkt eveneens uit de talrijke feit-feit relaties (cf. hierboven), wat (19) tot een prototypisch *omdat*-voorbeeld maakt.

19. Een groot aantal bedrijven draait met een negatieve toegevoegde waarde, maar blijft doordraaien **omdat** de werknemers moeten worden betaald.

In deze gevallen blijft substitutie door *want* mogelijk maar met het neveneffect dat het tweede segment als een impliciet sprekerperspectief wordt opgevat. In (19) zou de substitutie door *want* als gevolg hebben dat gezegd wordt dat S1 het geval is omdat – volgens de auteur – S2 het geval is. Met andere woorden, door het gebruik van *want* wordt S2 een mogelijke oorzaak, meer dan dé objectieve oorzaak. Dit is eveneens het geval voor de 10 *want*-verbindingen uit het corpus die een dergelijke feit-feit relatie uitdrukken (zie voorbeeld (20)). Het feit in S2 neemt er de vorm van een algemene regel of wordt geuit alsof de informatie reeds voorhanden of gekend was. Zo kan ze dan gebruikt worden als een verklaring of een mogelijke oorzaak van het feit dat in S1 gegeven wordt. In deze gevallen kan *want* door *omdat* vervangen worden, maar het plausibiliteitseffect wordt dan een ‘objectiverend’ effect – bij substitutie door *omdat* wordt S2 dé oorzaak i.p.v. één van de mogelijke oorzaken.

20. De nagalmtijd van de zaal kan met regelbare panelen in het plafond worden ingesteld tussen 1,2 en 2 seconden, **want** een klein barokensemble vraagt om een andere akoestiek dan een symfonieorkest.

Dit objectiverende of verfeitelijkende effect van *omdat* lijkt ook aanwezig in de 12 constructies (14.6%) die een expliciet buitenstaanderperspectief in S1 verbinden met een feit in S2, zoals in (21).

21. Hij meent dat Labour de verkiezingen heeft verloren **omdat** ze haar wortels in de arbeidende klasse heeft genegeerd.

In deze gevallen wordt het buitenstaanderperspectief altijd geëxpliciteerd door taalhandelingswerkwoorden, of gemarkeerd door aanhalingstekens die op een directe taaluiting duiden. Deze expliciete markering kunnen we opvatten als een bijkomende markering van verfeitelijking. De spreker duidt inderdaad duidelijk aan dat het niet om zijn/haar opinie gaat maar om die van een buitenstaander. Deze expliciete verwijzing is dan ook een manier om aan te geven dat de informatie gevalideerd is waardoor ze dezelfde informatiestatus krijgt als een feit. Het is opmerkelijk dat in deze gevallen het gebruik van *omdat* meestal verplicht wordt. Dit kan verklaard worden door het feit dat in «Hij meent A *want* B», het segment «Hij meent A» zelfstandig moet kunnen functioneren. Dit heeft te maken met de eigen aard van *want* als nevenschikkend voegwoord, dat bijgevolg twee zelfstandige segmenten met elkaar verbindt. Dit blijkt eveneens uit de Speech-Act analyse waarin wordt aangenomen dat *want* twee verschillende speech-acts verbindt, terwijl *omdat* als een operator functioneert die twee verschillende segmenten onder één enkele speech-act onderbrengt. Dit is het geval in voorbeeld (19). Zoals het hier staat, verwacht de lezer één of andere substantiëring van het eerste segment, d.w.z. het kan niet zelfstandig functioneren en moet ondergebracht worden als een deel van een (bredere) speech-act. Wilbert Spooren (persoonlijke mededeling) meldt dat een kleine verandering in het eerste segment het gebruik van *want* in deze context weer acceptabel maakt. In voorbeeld (22) kan S1 inderdaad opnieuw zelfstandig functioneren en S2 klinkt als een verklaring of rechtvaardiging van deze mening.

22. Hij meent dat Labour de verkiezingen terecht heeft verloren, **want** ze heeft haar wortels in de arbeidende klasse genegeerd.

Tot zover hebben we nog geen stavend bewijs gevonden voor de hypothese dat *omdat* in verbindingen met perspectiefwisseling een sprekerperspectief zou uitdrukken en *want* een

buitenstaanderperspectief. Op het eerste zicht lijken de gegevens in Tabel B (in de bijlage) evenmin in die richting te wijzen. Slechts 4 discontinue *omdat*-verbindingen geven een sprekerperspectief, terwijl er 12 zijn met een buitenstaanderperspectief. Voor *want* zijn er 12 verbindingen met een buitenstaanderperspectief en 1 segment met sprekerperspectief waarop de hypothese betrekking zou kunnen hebben. Met andere woorden, wanneer de voegwoorden een feit in S1 verbinden met een geperspectiverd S2, dan lijken *want* én *omdat* beide eerder een buitenstaanderperspectief uit te drukken dan een sprekerperspectief. Wanneer we de voorbeelden uit het corpus echter van naderbij bekijken, blijkt dat we te maken krijgen met verschillende interpretaties voor de *want*- en *omdat*-segmenten. Neem bvb. (23) en (24).

23. En in hetzelfde gesprek met Gunther Schuller vertelde hij vervolgens hoe hij bij voorkeur zat te kijken naar oude steenhouwers die geen cement gebruikten, **want** elke steen moest eenvoudigweg in de andere passen.

24. De koningin weigert de Kerstrede uit te spreken **omdat** ze zeer teleurgesteld is in het Nederlandse Volk.

In voorbeeld (23) wordt een feit [de steenhouwers gebruikten geen cement] verbonden met een geperspectiverd segment (linguïstisch gemarkeerd door het modale werkwoord *moeten* en het modale bijwoord *eenvoudigweg*). In mijn opinie weerspiegelt het *want*-segment hier het perspectief van de steenhouwers (impliciet buitenstaanderperspectief), met name de verklaring die door de steenhouwers gegeven wordt voor het niet gebruiken van cement. Dit is het gevolg van het gebruik van *want*. Indien in de plaats daarvan *omdat* was gebruikt, had het segment een objectief feit gebleken (geen perspectiefwisseling meer) of als een uiting vanuit het (impliciete) perspectief van de spreker (feit-mening). Dus, in de *omdat*-verbindingen waar een

buitenstaanderperspectief aanwezig is, lijkt het erop dat de spreker die opinie tot de zijne/hare heeft gemaakt. In voorbeeld (24) wordt eveneens een feit [de koningin weigert de Kerstrede uit te spreken] met een perspectief (aangeduid door de adjectieven *zeer teleurgesteld*) verbonden. Het lijkt hoogst waarschijnlijk dat het hier de koningin zelf is die de bron van de informatie m.b.t. haar teleurstelling is. Maar met het gebruik van *omdat* lijkt de schrijver de verantwoordelijkheid op zich te nemen om die informatie te geven (feit-opinie). In sommige gevallen kan een dergelijk impliciet sprekerperspectief zelfs opgevat worden als een neutraal perspectief of feit. Als *want* hier was gebruikt, had het geleken alsof de informatie over de teleurstelling van de koningin rechtstreeks van de koningin kwam (feit-impliciet buitenstaanderperspectief).

Bovendien valt op te merken dat in de meeste *omdat*-gevallen met buitenstaanderperspectief dit expliciet wordt aangeduid door middel van talige uitdrukkingen zoals *aldus*, *volgens*, enz. of aanhalingstekens die wijzen op directe rede. Zoals reeds vermeld kunnen deze gevallen geïnterpreteerd worden als feiten meer dan als geperspectiverde segmenten.

Dus, in plaats van een sprekersperspectief in te voeren in verbindingen met perspectiefwisseling brengt het gebruik van *omdat*, volgens mij, veeleer een factuele lezing teweeg (verlies van perspectiefwisseling). Met *want* schijnt deze verfeitelijking niet plaats te vinden. Het lijkt er eerder op dat *want* een bijkomende indicator is dat de komende informatie geïnterpreteerd dient te worden vanuit een ander perspectief (perspectiefwisselingsindicator), en dat de spreker niets doet dan ernaar te verwijzen.

3.1.2. Samenvatting van de resultaten

Samenvattend kunnen we dus stellen dat perspectivering een rol speelt in de onderscheiding van de voegwoorden *want* en *omdat* in een ideationele (deductieve) context. Hierbij dienen twee

aspecten in het bijzonder in acht genomen te worden: (i) aard van het perspectief en (ii) aard van de perspectiefwisseling. Op basis van het onderzoek kunnen we volgende stellingen aannemen:

- *Want* duidt in principe op een effectief of gerekonstrueerd polyfoon (discontinu) perspectief met subjectiverend effect.

Effectieve polyfonie blijkt uit het prototypische gebruik van *want* in [mening-feit] relaties, waarin S1 de opinie van de spreker (impliciet of expliciet sprekerperspectief) of soms ook van een andere persoon (impliciet of expliciet buitenstaanderperspectief) uitdrukt, en S2 een feit of een algemene regel geeft om deze opinie te verklaren of te rechtvaardigen. Een effectief polyfoon perspectief is ook aanwezig in de vele [feit-buitenstaander] *want*-verbindingen, waarin S1 een feit geeft en S2 dit feit verklaart vanuit het standpunt van een buitenstaander. In deze gevallen laat de spreker of schrijver de verantwoordelijkheid van zijn/haar verklaring aan een ander over. In deze twee gevallen van effectieve polyfonie verschillen zowel aard van het perspectief als van de perspectiefwisseling. Bij perspectivering van S1 wordt een opinie van de spreker verklaard door een feit, bij perspectivering van S2 wordt een feit in S1 verklaard vanuit het standpunt van een derde persoon.

Wanneer *want* nu voorkomt in een verbinding zonder perspectiefwisseling drukt deze meestal een [feit-feit] relatie uit. Toch lijkt het gebruik van *want* in deze verbindingen een minder causale lezing teweeg te brengen: S2 verschijnt eerder als een algemene regel die wordt gebruikt als verklaring of mogelijke oorzaak voor het feit dat in S1 gegeven wordt. Zo komen we in de buurt van een gerekonstrueerde polyfone lezing.

- *Omdat* duidt in principe op een effectief of gerekonstrueerd monofoon (continu) perspectief met objectiverend effect.

Effectieve monofonie wordt in de eerste plaats gerealiseerd in de [feit-feit] relaties die blijkbaar de meest typische *omdat*-verbindingen vormen. In deze relaties wordt een duidelijk causaal verband gelegd tussen de feiten in S1 en S2. Bovendien neemt S2 nooit de vorm aan van

een algemene regel (dit gebruik is exclusief voorbehouden aan *want*). We hebben hier dus duidelijk te maken met een monofoon perspectief waarin S1 en S2 worden ingebed binnen één (factueel) perspectief. Wanneer *omdat* nu voorkomt in een [feit-buitenstaanderperspectief] constructie heeft dit tot gevolg dat de informatie uit S2 een objectiverende of feitelijke waarde krijgt, d.i., de spreker behandelt die informatie als een feit en neemt de verantwoordelijkheid om ze te uiten op zich. Met andere woorden, *omdat* forceert een (gerekonstrueerde) monofone lezing. *Omdat* verschijnt eveneens in ogenschijnlijk polyfone verbindingen van het type [mening-feit]. Wanneer die mening een sprekerperspectief inhoudt, heeft het gebruik van *omdat* als gevolg dat deze opinie als een door de toehoorder gekend feit wordt voorgesteld. Mijns inziens wordt de causale relatie hier niet gelegd tussen een feit en de mening van de spreker maar tussen een feit en de feitelijke informatie die in deze mening bevat ligt. Bovendien mag S2 hier evenmin de vorm van een algemene regel aannemen. Dit is volgens mij een bijkomend argument om S1 hier niet als een opinie op te vatten maar als een feit. We hebben dus alweer te maken met gerekonstrueerde monofonie. Wanneer S2 de opinie van een andere instantie uitdrukt, wordt dit in alle gevallen expliciet aangegeven (« hij vindt, ze gelooft, aldus X, volgens Y »). Deze expliciete perspectiefaanduiders heb ik eerder geïnterpreteerd als factualiserende elementen omdat ze duidelijk aangeven dat de informatie niet van de spreker zelf komt maar van iemand anders. Alweer wordt S2 niet gebruikt om de mening (van een buitenstaander) te verklaren of te rechtvaardigen zoals in *want*-verbindingen, maar wordt er een causaal verband gelegd tussen twee feiten wat tot een continue perspectivering leidt.

3.2. Perspectivering en nevenschikking vs. onderschikking

Dit samenvallen van *want* en *omdat* met respectievelijk polyfonie en monofonie kan in verband gebracht worden met de syntactische kenmerken van de twee voegwoorden, namelijk nevenschikking en onderschikking.

Want is een nevenschikkend voegwoord en verbindt dus (syntactisch) zelfstandige zinnen. Deze zelfstandigheid blijkt eveneens op het semantische vlak, aangezien de verbonden zinnen ertoe neigen een verschillend perspectief te weerspiegelen. Men heeft dus inderdaad te maken met twee verschillende uitingen die met elkaar in causaal verband worden gelegd. Dit houdt in dat de verbonden segmenten zowel syntactisch als semantisch los van elkaar moeten kunnen functioneren. Dit is hogerop reeds nader geïllustreerd aan de hand van voorbeelden (21) en (22).

Omdat is een onderschikkend voegwoord. Het verbindt een hoofdzin met een syntactisch onzelfstandige bijzin. Dit blijkt eveneens op het semantische vlak waar twee uitingen (met gelijk of verschillend perspectief) als het ware worden samengesmolten tot een enkele uiting (met uniek – objectiverend – perspectief).

Nevenschikking en onderschikking worden in de functionele literatuur vaak geacht syntactische coderingen van resp. parataxis en hypotaxis te zijn. In Degand (1996) heb ik nader onderzocht of bepaalde communicatieve aspecten die traditioneel in verband gebracht worden met het onderscheid tussen hypotaxis en parataxis ook van toepassing zijn op *want* en *omdat*. Uit dit onderzoek blijkt echter dat deze dimensie veeleer argumenten brengt voor convergentie dan voor divergentie tussen de twee voegwoorden. De twee voegwoorden behoren beide tot het nucleus-satelliet type; ze drukken beide achtergrondinformatie uit en deze informatie is in hoofdzaak nieuw in de situationele context. Toch is ook hier een verschil tussen de twee voegwoorden. De *want*-segmenten bevatten namelijk vaker thematische informatie die later in de tekst wordt opgepikt en dus noodzakelijk is voor de algemene tekstsamenhang. Voor de *omdat*-segmenten is dit niet het geval. Dit wijst er m.i. nogmaals op dat de segmenten in *want*-verbanden semantisch ook zelfstandig kunnen functioneren in de discourse.

4 Samenvatting en discussie

In dit artikel heb ik onderzocht of de voegwoorden *want* en *omdat* enige betekenisverschillen tonen als ze in eenzelfde relatiedomein voorkomen, m.n. het ideationele domein. Dit relatiedomein heb ik in het kader van dit onderzoek afgebakend op basis van de onderliggende gevolgtrekking die ten grondslag ligt aan de *want*- en *omdat*-verbindingen. Als het voegwoord een deductieve relatie van oorzaak en gevolg legt tussen twee situaties en/of gebeurtenissen in de discourse, dan wordt het opgevat als een ideationele relatie. Abductief gebruik van het voegwoord leidt tot indeling in het epistemisch-interpersonele domein.

Het gevolg van deze indeling op basis van deductieve of abductieve gevolgtrekking is dat we een heel brede ideationele categorie verkrijgen die weinig restrictief is op de *want*- en *omdat*-verbindingen die erin worden opgenomen. In het onderzochte corpusmateriaal verscheen 72% van de *want*-voorkomens in een dergelijke context en 100% van de *omdat*-voorkomens. Daartegenover staat dan dat de interpersonele en tekstuele relatiedomeinen wel degelijk een restrictieve rol spelen t.o.v. de connectieven. Namelijk alleen *want* mag in deze contexten voorkomen, *omdat* is hier uitgesloten.

In het kader van dit artikel heb ik me dan verder geconcentreerd op het overgrote deel van de gevallen waarin *want* en *omdat* ogenschijnlijk eenzelfde ideationele relatie uitdrukken. Het was mijn doel te onderzoeken of de twee voegwoorden in deze gemeenschappelijke betekenis toch niet duidelijker van elkaar te onderscheiden zijn. Vanuit een functioneel standpunt was mijn hypothese dat dit het geval moest zijn.

Om deze hypothese te toetsen heb ik het gedrag van de twee voegwoorden met betrekking tot perspectivering onderzocht. De verschillende hypotheses heb ik telkens getest en

gekwantificeerd aan de hand van een krantencorpus. Hierbij was de hoofdstelling de volgende: *Want* voert een polyfoon perspectief in, *omdat* voert een monofoon perspectief in.

In het merendeel van de gevallen signaleert *want* inderdaad een polyfoon perspectief en is er met name een perspectiefwisseling tussen het eerste en het tweede segment. Deze wisseling vindt het beste uitdrukking in termen van verklaring of rechtvaardiging en niet van factuele causale relatie. Een bijkomend effect van het gebruik van *want* in een deductieve context is dat het een subjectieve lezing teweegbrengt (zie ook, Pit, Pander Maat & Sanders 1997). *Omdat* signaleert meestal een monofone relatie; d.i. het voegwoord brengt twee segmenten binnen één relatie ook al kan de informatie die in de segmenten gegeven wordt afkomstig zijn uit verschillende bronnen. De hoofdrol van *omdat* is dus om een factuele causale relatie te leggen tussen twee *states of affairs*. Dit valt meestal samen met een objectiverend effect.

De discontinue dan wel continue perspectivering heb ik verder in verband gebracht met de resp. nevenschikkende en onderschikkende aard van de voegwoorden *want* en *omdat*. Als nevenschikkend voegwoord verbindt *want* twee segmenten die zelfstandig van elkaar moeten kunnen functioneren zowel op syntactisch als op semantisch vlak. Deze zelfstandigheid blijkt inderdaad op het semantische vlak, aangezien de verbonden zinnen ertoe neigen een verschillend perspectief te weerspiegelen. Bovendien bevatten de *want*-segmenten veelal thematische informatie die zorgt voor de algemene inhoudelijke samenhang van de tekst. Voor de *omdat*-segmenten is dit niet het geval.

Hoewel *want* en *omdat* dus in het overgrote deel van de gevallen in een gelijkaardige ideationele (deductieve) context voorkomen, is er hier m.i. meestal geen sprake van vrije variatie. Substitutie van het ene voegwoord door het andere is in deze context op het eerste gezicht mogelijk, maar dit leidt bijna altijd tot subtiele betekenisverschillen. Met het oog op een zo volledig mogelijke functionele beschrijving dienen dergelijke onderscheidingen eveneens in rekening genomen te worden.

De vraag is nu of, naast deductie en abductie, de bovenvermelde restrictieve rol van perspectivering op het connectiefgebruik niet explicieter in acht dient genomen te worden bij de indeling van connectieven in verschillende relatiedomeinen. Perspectieven duiden inderdaad heel vaak op de mening of het standpunt van de spreker of een buitenstaander. Intuïtief hoort een dergelijke subjectieve relatie beter thuis in het interpersonele domein zoals omschreven in paragraaf 2 dan in het ideationele. Het gevolg hiervan zou echter zijn dat het ideationele noch het epistemisch-interpersonele domein nog restrictief zouden zijn m.b.t. het gebruik van *want* en *omdat*. Ook vergt dit een duidelijker operationalisering van de aard van perspectieven die in het geding zijn. We hebben inderdaad opgemerkt dat eenzelfde soort perspectief verschillende effecten heeft naargelang het verschijnt in een *want*- of *omdat*-verbinding. Verder onderzoek naar dergelijke en andere vragen die het verband tussen relatiedomeinen en connectief-indelingen diepgaander expliciteren is dus zeker nog gevergd.

BijlageTabel A : Perspectivering van *omdat*- en *want*-bijdragen

Perspectief	NPF	NPR	ESP	ISP	EBP	IBP	Totaal
OMDAT							
S1	45	0	4	9	22	2	82
S2	52	0	2	3	15	10	82
WANT							
S1	23	0	18	33	11	2	87
S2	52	0	3	5	8	11	87

Noot: NPF = neutraal perspectief, feit; NPR = neutraal perspectief, algemene regel; ESP = expliciet spreker perspectief; ISP = impliciet spreker perspectief; EBP = expliciet buitenstaander perspectief; IBP = impliciet buitenstaander perspectief

Tabel B : Perspectief combinaties in ideationele *want* en *omdat* verbindingen.

OMDAT	NPF	NPR	ESP	ISP	EBP	IBP	Totaal
NPF	29	---	2	2	7	5	45
NPR	---	---	---	---	---	---	0
ESP	3	---	---	1	---	---	4
ISP	8	---	---	---	1	---	9
EBP	12	---	---	---	7	3	22
IBP	---	---	---	---	---	2	2
Totaal	52	0	2	3	15	10	82

WANT	NPF	NPR	ESP	ISP	EBP	IBP	Totaal
NPF	6	4	---	1	5	7	23
NPR	---	---	---	---	---	---	0
ESP	11	2	3	2	---	---	18
ISP	29	---	---	1	2	1	33
EBP	4	2	---	1	1	3	11
IBP	2	---	---	---	---	---	2
Totaal	52	8	3	5	8	11	87

Noot: NPF = neutraal perspectief, feit; NPR = neutraal perspectief, algemene regel; ESP = expliciet spreker perspectief; ISP = impliciet spreker perspectief; EBP = expliciet buitenstaander perspectief; IBP = impliciet buitenstaander perspectief. De horizontale lijnen geven de perspectieven voor S1, de verticale collonnen de perspectieven voor S2.

Bibliografie

Anscombre, J.C. & Ducrot, O. (1977). Deux *mais* en français? *Lingua* 43, 23-40.

Culioli, A. (1978). Valeurs modales et opérations énonciatives. *Le français moderne* 46, 300-317.

Degand, L. (1996). *A Situation-based Approach to Causation in Dutch with some Implications for Text Generation*. Doctoraal proefschrift, Université catholique de Louvain.

de Vries, J.W. (1971). Want en omdat. *De nieuwe taalgids* 64, 414-420.

Dijk, T. van (1979). Pragmatic connectives. *Journal of Pragmatics* 3, 447-456.

Dik, S. (1989). *The Theory of Functional Grammar, part 1: The Structure of the Clause*. Dordrecht:Foris.

Ducrot, O. (1983). Puisque: essai de description polyphonique, *Revue Romane* 24, 166-185.

Groupe λ-1 (1975). Car, parce que, puisque. *Revue Romane* 10, 248-280.

Halliday, M.A.K. (1978). *Language as Social Semiotic*. London: Edward Arnold.

Halliday, M.A.K. & Hasan, R. (1985). *Language, Context and Text: Aspects of language in a social semiotic perspective*. Geelong, Victoria: Deakin University Press.

Knott, A. & Dale, R. (1994). Using linguistic phenomena to motivate a set of rhetorical relations. *Discourse Processes* 18, 35-62.

Lagerwerf, L. & Oversteegen, L. (1994). Inferring coherence relations through presuppositions. In: P. Bosch & R. Sandt (eds.). *Focus and Natural Language Processing. Proceedings of a conference on the 10th anniversary of the Journal of Semantics*. Germany: Schloss Wolfsbrunnen, 485-502.

Mackie, J. (1975). Causes and conditions. In: E. Sosa (ed.). *Causation and Conditionals*. Oxford: Oxford University Press, 17-39.

Mann, W.C. & Thompson, S.A. (1988). Rhetorical Structure Theory: toward a functional theory of text organization. *Text* 8, 243-281.

Martin, J.R. (1992). *English Text: systems and structure*. John Benjamins, Amsterdam.

Oversteegen, L. (1995). Causal and contrastive connectives. *Technical report*, CLS, Tilburg. (ESPRIT Basic Research Action: Dandelion, EP6665; Deliverable R1.1.3b).

Oversteegen, L. (1997). On the pragmatic nature of causal and contrastive connectives. *Discourse Processes*, 24, 51-86.

Pit, M., Pander Maat, H. & Sanders, T. (1997). ‘Doordat’, ‘omdat’ en ‘want’. Perspectieven op hun gebruik. *Taalbeheersing*, 3, 238-251.

Sanders, T.J.M. (1992). *Discourse Structure and Coherence; Aspects of a Cognitive Theory of Discourse Representation*. Doctoraal proefschrift, Katholieke Universiteit Brabant.

Sanders, T. (1997). Semantic and Pragmatic Sources of Coherence: On the Categorization of Coherence Relations in Context. *Discourse Processes*, 24, 119-148.

Spooren, W. & Jaspers, J. (1990). Tekstoperaties en tekstperspectieven, *Gramma, tijdschrift voor taalkunde* 14 (3), 195-220.

Spooren, W.P.M.S. (1989). *Some aspects of the form and interpretation of global contrastive coherence relations*, Doctoraal proefschrift, Universiteit Nijmegen.

Sweetser, E. (1990). *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*, Cambridge: Cambridge University Press, [Studies in Linguistics 54].

Van Belle, W. (1989). Want, omdat, en aangezien: een argumentatieve analyse, *Leuvense Bijdragen* 78, 435-556.